

I. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «ФІЗИЧНА РЕКРЕАЦІЯ»

Тетяна Круцевич, Степан Пангелов

Національний університет фізичного виховання і спорту України
(Київ)

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

Анотація

В статті приведені дані про існуючі підходи до визначення поняття «фізична рекреація», її сутності, цільової спрямованості, методів, функцій.

Annotation

The article deals with facts as for approaches to the determination of notion «physical recreation», its being, object, devices, functions etc.

Постановка проблеми. Фізична рекреація стала предметом досліджень у вітчизняній науці із середини 60-х років минулого століття. Її вивчення знаходиться на межі різних дисциплін: теорії фізичної культури, соціальної психології, медицини, гігієни, курортології тощо. В останній час деякі автори говорять про необхідність виділення в якості самостійної дисципліни рекреації – міждисциплінарного розділу науки про відпочинок та оздоровлення практично здорових людей (Рижкін Ю.Є., 2002; Реховська С.М., 2007).

Не дивлячись на те, що ця тема є доволі популярною, на сьогоднішній день існує низка проблем, які стосуються визначення поняття «фізична рекреація».

Дослідження виконується згідно зі «Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2010 рр.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту у межах теми 3.2.7 «Теоретико-методичні засади рекреаційної діяльності різних груп населення».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теперішній час у сфері рекреації та оздоровчої фізичної культури проведено значну кількість досліджень: визначено її теоретико-методологічні засади у працях провідних вчених (Г.Л. Апанасенко, 1992; Є.Г. Булич, 1991; Т.Ю. Круцевич, 2002; К. Купер, 1989; Р.С. Паффенбаргер, Е. Ольсен, 1999). Відбувається ефективно

впровадження у практику інноваційних оздоровчих технологій у відповідності з індивідуальними особливостями і мотивацією людини (М.М. Булатова, Ю.О. Усачов, 2003; В.В. Левицький, 2004).

Що стосується розробки теоретичних і методичних основ фізичної рекреації, то, не дивлячись на певну кількість досліджень у цьому напрямку (О.Д. Джумаєв, 1989; Г.П. Віноградов, 1998; М.Г. Бердус, 1999; С.М. Реховська, 2007) існують певні протиріччя у визначенні сутності, цільової спрямованості, засобах, формах фізичної рекреації як виду фізичної культури.

Вказані протиріччя визначають необхідність використання комплексного міждисциплінарного підходу з вивченням історичних, соціально-психологічних, педагогічних і медико-біологічних аспектів фізичної рекреації.

Метою дослідження є аналіз і узагальнення підходів до визначення поняття «фізична рекреація».

Результати дослідження. Перш, ніж переходити до аналізу поняття «фізична рекреація» і «рекреація», необхідно дати визначення загальним поняттям – «рекреація» і «рекреація».

У широкому сенсі рекреація – це система суспільних наук, яка вивчає відтворення здоров'я за допомогою відновлення потенціалу (фізичного і психічного) людини [4]. Прикладні рекреаційні науки диференціюються за типами рекреаційної діяльності на наступ-

ні: рекреалогія дозвілля, фізичної культури, спорту і туризму.

І.В. Зорін [4] виділяє наступні **головні аспекти сутності рекреаційної діяльності**:

1. Існує особлива група специфічних потреб людини – у відновленні сил. Їх реалізація пов'язана з наявністю вільного часу.
2. Наявність потреб у відновленні і розвитку сил спонукає людину до рекреаційної діяльності, яка є відмінною від повсякденної трудової (і побутової), а суспільство – до створення для неї спеціальних умов.
3. Існують рекреаційні системи, які створені для задоволення потреб у відпочинку. До них відносяться природні об'єкти, оскільки заняття фізичною рекреацією здійснюється переважно у природних умовах. Окрім природних об'єктів, рекреаційні системи включають культурні комплекси і людські ресурси.

Існує низка класифікацій рекреаційних закладів:

- заклади лікувально-оздоровчого відпочинку (санаторії, санаторії-профілакторії на підприємствах, пансіонати, будинки відпочинку і бази відпочинку);
- туристичні заклади – (турбази, туристичні пункти, які обслуговують туристичні маршрути, альпіністські табори, туристичні готелі і кемпінги, гірськолижні курорти, клуби вітрильного спорту, бази рибалок і мисливців, рекреаційні парки);
- культурно-побутові рекреаційні комплекси, куди входять спортивні заклади, клуби здоров'я, зони відпочинку, фітнес-центри.

Основним системно утворюючим компонентом рекреації є діяльність відпочиваючих та організаторів відпочинку.

Більш загальним поняттям по відношенню до «фізичної рекреації» є «рекреація». Початкове визначення «рекреації» (лат. ge-

kreatio – «відновлення») полягало у розумінні її як проведення дозвілля, до якого відносили свята, канікули, відпустки. У більш пізній час під рекреацією стали розуміти спеціально призначене приміщення для відпочинку.

Оскільки рекреаційні види діяльності мають різну ступінь фізичних, інтелектуальних та емоційних навантажень, рекреацію поділяють на **активну і пасивну**, або рекреацію з фізичною або психічною домінантою [2].

У теперішній час немає єдиного визначення поняття фізичної рекреації, оскільки різне тлумачення терміна передбачає врахування **цільових спрямованостей фізичної** рекреаційної діяльності. Так, М.А. Якобсон [10] характеризує фізичну рекреацію як різні, пов'язані з рухом види ігрової діяльності у сфері дозвілля, яка пов'язана з отриманням задоволення від самого процесу виконання фізичних вправ і спрямована на організацію активного відпочинку. В.М. Видрін [3] розглядає фізичну рекреацію ширше – як органічну частину фізичної культури, спрямованої на використання фізичних вправ з метою відновлення працездатності, активного відпочинку і розваг. Г.П. Віноградов [2] формулює фізичну рекреацію як діяльність, яка визначає потребу людини в заняттях фізичними вправами з метою розваги та отримання задоволення.

Для того, щоб мати більш повне уявлення про феномен фізичної рекреації, необхідно визначити її **специфічні риси**. Г.П. Віноградов [2] визначив наступні особливості фізичної рекреації, які відрізняють її від інших видів фізичної культури:

- важливе значення має гедоністична функція фізичної рекреації;
- ефект фізичної рекреації у більшому ступені виявляється у наявності комфортних психологічних відчуттях;

- у процесі фізичної рекреаційної діяльності відсутня жорстка регламентація щодо використання засобів, видів навантаження, техніки виконання рухових дій, нормативів, умов проведення, форм занять і правил змагань;

- для занять фізичною рекреацією є характерним невисокий рівень обмежень за віковими, статевими і функціональними характеристиками контингенту;

- особливістю занять є висока варіативність у регулярності рекреаційної діяльності протягом року: від однократних до регулярних занять.

Фізичну рекреацію розглядають із позицій декількох **методологічних підходів** – як діяльність, спрямовану на відпочинок та організацію дозвілля; як засіб відновлення сил, втрачених у процесі праці; як засіб набуття і реалізації життєвих цінностей. У процесі аналізу основних методологічних напрямів закономірним є висновок про те, що кожний із підходів немає між собою протиріч, а доповнюють один одного.

Основний засіб фізичної рекреації – це фізичні вправи (Видрін В.М. [3]; Джумаєв О.Д. [3]; Пономарьов М.І. [6]; Рижкін Ю.С. [8]).

Так, О.В. Харітонов [9] умовно поділив засоби фізичної рекреації на наступні групи: циклічні види (легка атлетика, лижний спорт і прогулянки, плавання), єдиноборства (бокс, боротьба, східні єдиноборства), спортивні ігри (баскетбол, футбол, волейбол, теніс) і «рекреаційні» (шахи, шашки, стрільба, атлетична гімнастика, масаж, загартування, туризм, рибальство, полювання).

В цілому, зміст фізичної рекреаційної діяльності складають рухливі ігри і розваги, переключення з одного виду діяльності на інший, профілактика несприятливих зовнішніх впливів навколишнього середовища на організм людини, відновлення незначно знижених функцій організму.

Ю.Є. Рижкін [8] виділяє наступні форми фізичної рекреації: фізична культура; рекреація спорту; рекреація туризму; оздоровча фізична рекреація; фізкультурно-виробнича рекреація.

У висвітленні специфіки результатів занять фізичною рекреацією необхідно розглядати **функції** занять рекреаційною діяльністю.

Головною функцією її є адаптивна – рекреаційні заняття сприяють підвищенню якості адаптації людини до умов життя. Ця головна функція реалізується завдяки вирішенню таких її складових, як формування благополуччя особистості у наступних сферах її життєдіяльності:

- фізичної (відновлення і покращення здоров'я, тілобудови, рухових якостей);
- особистісної (розвиток адаптивно важливих якостей особистості, формування позитивного відношення до дійсності);
- соціальної (покращення відношень з оточуючими, професійне зростання, підвищення соціального статусу).

Висновки. Отже, фізична рекреація – це вид фізичної культури, діяльність, яка містить різні форми рухової активності і спрямована на активний відпочинок; відновлення сил, втрачених у процесі професійної праці; збереження і зміцнення здоров'я; розвагу і отримання задоволення від процесу занять. Кінцевий результат її функціонування виявляється в оптимізації фізичного, психічного і соціального стану.

Фізичну рекреаційну діяльність розглядають як відпочинок і дозвілля у спеціально відведений час (вільний від навчання і професійної діяльності); як засіб відновлення психофізичного потенціалу людини; як засіб набуття і орієнтації життєвих цінностей. Кожний із підходів не вступає у протиріччя один з одним, а доповнює його, акцентуючи на будь-яку одну характеристику поняття «фізична рекреація».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бердус М.Г. Физкультурная рекреация: определение и концепция / М.Г. Бердус, В.В. Чувилин // I международный научный конгресс «Спорт и здоровье» 9-11.09.2003, Т.1. СПб. «Олимп-СПб», 2003. – С. 21-22.
2. Виноградов Г.П. Теоретические и методические основы физической рекреации: Автореф. дис... докт. пед. наук / Г.П. Виноградов – СПб., 1998. – 51 с.
3. Выдрин В.М. Физическая рекреация – вид физической культуры / В.М. Выдрин, А.Д. Джумаев // Теория и практика физической культуры. – 1989. – №3. – С. 2-3.
4. Зорин И.В. Рекреационная сущность экологического туризма / И.В. Зорин // Теория и практика физической культуры. – 2002. – №11. – С.9-13.
5. Круцевич Т., Пангелов С. Основные тенденции развития дозvíлля в условиях глобальных взаимодействий / Т.Ю. Круцевич, С.Б. Пангелов

// Гуманитарный вестник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницкий державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Наук.-теор. збірник. – Переяслав-Хмельницький, ПП «СКД». – С.195-197.

6. Пономарев Н.И. Предисловие к сборнику статей «Спорт и личность» / Н.И. Пономарев. – М.: Физкультура и спорт, 1975. – С. 3-6.
7. Реховская С.Н. Физическая рекреация как фактор самореализации личности взрослого человека: Дисс... канд. психол. наук / С.Н. Реховская – СПб, 2007. – 233 с.
8. Рыжкин Ю.Е. Физическая рекреация как форма самосовершенствования учащихся школы / Ю.Е. Рыжкин, Ю.И. Самсонов // Современные проблемы теории и практики физической культуры: взгляды, идеи, концепции: Сборник научных трудов / Под ред. доц. В.И. Григорьева. – СПб.: СПб ГАФК. 1997. – С. 83-85.
9. Харитонов А.В. Формирование и проявление отношения военнослужащих к физической рекреации: Дисс... канд. психол. наук / А.В. Харитонов; СПб ГАФК. – СПб, 1998. – 117 с.
10. Якобсон М.А. Ориентация понятий «спорт», «физическое воспитание», «физическая рекреация» в системе социологических понятий / М.А. Якобсон. – Минск, 1971. – С. 228 – 233.

